

David B. Audretsch i Erik E. Lehmann. *The Seven Secrets of Germany: Economic Resilience in an Era of Global Turbulence*, Oxford University Press, 2016., 248 str.

Američko-njemački dvojac David Audretsch i Erik Lehmann napisali su knjigu¹ *The Seven Secrets of Germany*. Oba su autora profesori ekonomije, prvi u Indiani, a drugi u Augsburgu. Surađivali su na institutu Max Planck te dijele interes prema istraživanju poveznica između poduzetništva, javnih politika, inovacija te globalne konkurentnosti. Upravo tih su se područja dotakli u knjizi istražujući koje su značajke omogućile jačanje i otpornost njemačkog gospodarstva. Pronašli su sedam značajki ili tajni, kako stoji u naslovu, koje su međusobno povezane i koje se osnažuju.

Knjiga je strukturirana u ukupno devet poglavlja: uvod, zaključak, a između njih sedam poglavlja posvećenim pojedinim značajkama. Svako od tih sedam poglavlja počinje s kratkim uvodom u kojem se navodi teza koja će se istraživati. Zatim slijedi nekoliko potpoglavlja u kojima autori navodeći istraživanja, grafičke prikaze, novinske članke ili radove drugih znanstvenika jasno i konzistentno dokazuju svoje pretpostavke. Poglavlja završavaju vlastitim zaključkom u kojem se, osim rekapituliranja, navode još neki primjeri ili podaci. Bilješke se nalaze na kraju što daje na preglednosti teksta, ali otežava čitanje ako se želi pratiti svaka bilješka.

U uvodu se, osim prezentacije knjige, odgovara na pitanje zašto Njemačka predstavlja zanimljiv slučaj. Dok su ostale europske zemlje, ali i zemlje OECD-a, za vrijeme globalne recesije stagnirale ili bilježile pad rasta, Njemačka je uspjela izaći jača i ponovno doživjeti *Wirtschaftswunder* (gospodarsko čudo). Nezaposlenost je padala, izvoz rastao, a kamatne su se stope smanjile pokazavši povjerenje tržišta. Osim u komparaciji s drugima, njemački je slučaj poseban ako se analizira sam po sebi. Ne tako davno Njemačka je bila „europski bolesnik.” U 90-e godine prošloga stoljeća ušla je ujedinjena, ali s rastućom nezaposlenošću i padom rasta. Prvi *Wirtschaftswunder* iz 1950-ih i ranih 1960-ih ostao je u prošlosti i došlo je novo doba. S druge strane Atlantika, Sjedinjene Države proživljavale su razdoblje ekonomske ekspanzije. Međutim,

¹ Knjiga zasad nije prevedena na hrvatski jezik.

Njemačka je brzo uspjela naučiti iz njihovog primjera i krenula je u reforme koje su je na kraju dovela do toga gdje je danas.

U knjizi je najviše riječi bilo o prvim dvjema značajkama. Drugo poglavlje pod nazivom *Small is Beautiful* fokusirano je na ulogu malih i srednjih tvrtki (*Mittelstand*) u razvoju njemačkog gospodarstva. Njemački *Mittelstand* povezuju „zajedničke vrijednosti, strategije, stil upravljanja, financiranje, prakse upravljanja ljudskim resursima i orijentacija” (Audretsch i Lehmann, 2016: 17). Zato u tu grupu možemo svrstati i skrivene šampione odnosno one tvrtke koje su tržišni lideri u svojoj niši, a poznati su samo onima koji se bave tim određenim područjem. Oni su kao i većina *Mittelstanda* obiteljske tvrtke koje se najčešće financiraju putem regionalnih i lokalnih banki što im daje veću neovisnost, a sve im to omogućuje dugoročno planiranje. Uz to, više ulažu u svoje zaposlenike i zajednicu što ima se vraća kroz, na primjer, manju fluktuaciju zaposlenika. Kraj tog poglavlja autori su posvetili poduzetništvu kao elementu koji je potreban da nove ideje pronađu put na tržište. Njemačka je i na federalnoj, ali i na lokalnim razinama poduzela brojne reforme kako bi motivirala razvoj poduzetničkog društva.

Treće poglavlje *Poets and Thinkers* bavi se izgradnjom ljudskog kapitala i s time povezanim znanostima i istraživanjem. Njemačka nije poznata po najboljim svjetskim sveučilištima ili osnovnom i srednjoškolskom obrazovanju, ali ima kvalificiranu radnu snagu na kojoj joj zavidi cijeli svijet. Tajna leži u interakciji i suradnji različitih aktera – škola, sveučilišta, instituta i poslodavaca. Kada je postalo jasno da su znanje i inovacije ključne za kompetitivnost gospodarstva, Njemačka se raznim mjerama prilagodila novom modelu ekonomskog rasta, između ostalog, povećavši ulaganja u istraživanje i razvoj.

Četvrto poglavlje *Roots and Wings* ukazuje na sposobnost kombiniranja lokalnog i globalnog. Lokalno ne obuhvaća samo kulturu ili način života, nego i posebnu ovlast koje imaju savezne vlade i lokalne zajednice u Njemačkoj. Radi se o *Standortpolitik* koje su autori definirali kao „strateško upravljanje prostorom” (*ibid*: 79). Sastoji se u tome da niže razine vlasti stvaraju institucije i organizacije koje pomažu ojačati kompetitivnost lokalnog gospodarstva. Decentralizacija u kombinaciji s otvorenostima prema novim kulturama i nacijama omogućila je njemačkim tvrtkama da bolje iskoriste globalne prilike.

Peto poglavlje nazvano *(Infra)Structure* bavi se ulogom strukture i infrastrukture u ekonomskom životu Njemačke. Struktura je za Nijemce odraz ljepote, vrijednosti koje žele sačuvati za sljedeće generacije. Ona je vidljiva u brojnim primjerima: u njemačkom jeziku, pravilima korporativnog upravljanja i konačno u samoj infrastrukturi. Razvijena infrastruktura pozitivno utječe na privlačenje ljudskog kapitala, jača socijalni kapital te potiče poduzetništvo.

Šesto poglavlje nosi naziv *Laptops and Lederhosen* prema sintagmi koju je krajem 1990-ih upotrijebio tadašnji njemački predsjednik za svoju rodnu Bavarsku. Bavarska nije izgubila svoje tradicije i posebnosti, ali se uspjela uhvatiti u koštac s izazovima globalizacije. Ta se „tajna” sastoji u fleksibilnosti i prilagodljivosti, a kao posljedica toga društvo je postalo heterogenije i otvorenije prema različitostima. Iako je njemačko društvo u datom trenutku izrazito nefleksibilno, ako promatramo duži period izrazito su prilagodljivi. Promjene su inkrementalne i vode računa o svim dionicima. Najbolji su primjer reforme radnog tržišta provedene početkom ovog tisućljeća.

Sedmo poglavlje *Made in Germany* dotiče se zanimljive teme očuvanja proizvodnje u visoko razvijenim zemljama. Autori ovdje pokazuju neslaganje s drugim ekonomistima i političarima koji misle da je premještanje proizvodnje neizbježno. Naposljetku, Njemačka je primjer koji pokazuje da je moguće biti visoko razvijena zemlja, imati jaku valutu i visoke troškove rada, a očuvati značaj udio proizvodnje u BDP-u i povećati izvoz u azijske zemlje koje su konkurencija. Audretsch i Lehmann tajnu vide u translacijskim institucijama i organizacijama koje omogućuju transfer znanja i inovacija prema potrebama proizvođača i tržišta. Dakle, znanje i inovacije ne zamjenjuju proizvodnju, nego je nadopunjuju i poboljšavaju.

Na samom kraju dolazi poglavlje *It's Good to Be German* koje govori o prevladavanju prošlosti i stvaranju novog identiteta i slike Nijemaca i Njemačke. Nijemci su sami promijenili doživljaj o sebi i prihvatili nove značajke kao dio svog identiteta. U isto vrijeme, svijet je promijenio sliku Njemačke i gleda je na pozitivan način. U ekonomskom smislu to je bitno zbog privlačenja ljudskog kapitala i to kvalificirane radne snage kakva je potrebna Njemačkoj.

U zaključku se podcrtava isprepletenost svih značajki, odnosno faktora. Svaki zasebno nije dovoljan za uspjeh baš kao što u nogometu pobjedu ne jamči jedan dobar igrač. Njemačka nogometna reprezentacija osvojila je Svjetsko prvenstvo 2014. zato što je bila dobro uigrana i uvježbana. Isto vrijedi i za svaki od obrađenih faktora. Osim toga, autori su ovom knjigom htjeli istaknuti značaj ponude u odnosu na potražnju. Institucije i organizacije ključne za jačanje konkurentnosti se razvijaju na lokalnoj razini, dok je potražnja globalne prirode. Prema tome, nužno je strateški ulagati u razvoj onih komponenti ponude koje će omogućiti bolje iskorištavanje globalizacije i globalnih prilika.

Audretsch i Lehmann uzeli su aktualnu temu za čiji su obradu koristili široki spektar izvora, a pritom zadržavajući fluidnost i jasnoću prikaza. Iako to olakšava njeno razumijevanje, kao nedostatak može se izdvojiti manjak kritika i drugačijih pogleda na određene teme. Neka pitanja, poput inkrementalnosti promjena i održivosti konsenzualnog odlučivanja u brzom i digitalnom svijetu, ostaju neodgovorena. Također, bilo bi zanimljivo odmaknuti se od osi Njemačka – SAD i uključiti primjere iz nekih drugih konteksta.

U konačnici, knjiga je zanimljiva i laka za čitanje zbog čega se može preporučiti svima koje zanima njemački ekonomski uspjeh. Mislim da se radi o korisnom štivu za sve koji će se baviti kreiranjem javnih politika. Ne radi doslovnog kopiranja njemačkog pristupa jer je to nemoguće, već kako bi osvijestili dalekosežnost suradnje i sinergije.

Andrea Tomšić